

LÁZÁR ILDIKÓ

Tegyünk mi is azért, hogy tanulni és tanítani jó legyen!

Pestalozzi Péntek – egy nemzetközi hálózat hazai műhelyei

Ez a tanulmány a budapesti Pestalozzi Péntek tanári önképzőkör kialakulásának történetét és első két évének néhány jellemző tevékenységét mutatja be. A tevékenységek leírását a résztvevők körében végzett két gyors felmérés eredményeinek elemzése egészíti ki. Az első felmérésből az derült ki, hogy bár a kooperatív tanulás alapelveit kifejezetten fontosnak tartják a tanárok az iskolai életben, ennek ellenére még mindig nagyon ritkán alkalmazzák ezt a tanulásszervezési formát. A Pestalozzi Péntek résztvevői körében végzett másik felmérés eredménye arra mutatott rá, hogy mi tart vissza minket, tanárokat attól, hogy hasonló önképző közösségeket hozzunk létre és együtt tegyünk valamit a szerethetőbb iskolákért. A célok és nehézségek tudatosítása remélhetőleg segít leküzdeni az akadályokat.

Kulcsszavak: Pestalozzi Péntek, önképzőkör, tanári szakmai közösségek, kooperatív tanulás

Kimerült, sokszor elkeseredett tanárok, dolgozattól, feleléstől, kudarcától féltő, fáradt gyerekek, gyakran változó és ritkán kedvező törvényi környezet, csökkenő anyagi támogatás, hiányos felszereltség, nehézkes ügyintézés, tanácstalan szülők. Bizonyára nagyrészt ismerős ez a kép szinte mindenkinek. Ebben a helyzetben elképzelhető vajon, hogy 40-50 túlhajszolt és kevésbé jól fizetett általános és középiskolai tanár péntek délután a 7. vagy 8. óra után önként és rendszeresen részt vegyen egy estébe nyúló továbbképzésen, aminek az a fő célja, hogy együtt tegyünk valamit a szerethetőbb iskolákért? Igen. Az alábbi írásban erre mutatunk be egy érdekes kezdeményezést és egy, a résztvevők körében végzett felmérést.

Az első Pestalozzi Péntek

A kezdetek mesébe illő történetet idéznek. Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy agykutató, egy idegenvezető, egy pszichológus, egy közgazdász, egy újságíró és néhány matematika, történelem és angol szakos tanár és tanárképző. Összesen heten voltak erre a sok szakmára, és az első dolog, ami különböző foglalkozásaik ellenére összehozza őket ebben a történetben, az az Európa Tanács Pestalozzi Programja által szervezett továbbképzéseken való részvételük. A Pestalozzi Program (www.coe.int/pestalozzi) célja a tanárok és a tanárképzésben dolgozó szakemberek szakmai továbbképzése, nemzetközi oktatási hálózatok létrehozása, és az emberi jogok, a demokrácia és a jogállam alapelveinek megerősítése az európai oktatási rendszerekben. Európai szinten a Pestalozzi Program tevékenységeire és módszereire a nemzetközi együttműködésre épülő eszmecsere, az új kezdeményezések

és projektek támogatása, tanárképző tananyagok írása, öntevékeny, cselekvő munkamódszerek, kooperatív elvek és struktúrák alkalmazása és megismertetése jellemző.

2011 márciusában korábbi Pestalozzi tanár- és trénerképzések néhány lelkes budapesti és vidéki résztvevőjével megalakult a Hazai Pestalozzi Hálózat, melynek célja, azóta is, a külföldön szerzett tapasztalatok és jó gyakorlatok magyarországi terjesztése és továbbfejlesztése. Néhány összejövétel és közösen tartott előadás és műhelymunka után úgy döntött az agyukatatóból, közgazdászból, pszichológusból és tanárokból álló kisebb csapat¹, hogy rendszeresítik a találkozókat és nyitott ajtókkal várják az esetleg szintén csatlakozni vágyó tanárkollégákat. Így indult el Budapesten a Pestalozzi Péntek nevet viselő önképzőkör.

2013 őszén az első nyitott műhelyre egy 20 fős termet foglaltunk, ami rögtön kicsinek bizonyult. Már az első alkalomra is 35-en jöttek el. 2015 májusában zártuk önképzőkörünk második tanévét. A tavalyi évben 42, idén 45 résztvevőnek tudtunk tanúsítványt adni úgy, hogy tanúsítványt csak az kaphatott, aki az év során a nyolc alkalomból minimum öt péntek délutánt velünk töltött.

Önképzőkör tanároknak a szerethetőbb iskoláért

A Pestalozzi Péntek egy kevés kötöttséggel járó, és valóban gyakorlati támogatást kínáló önképzőkör lett, amely tanároknak nyújt informális módszertani-szemléleti töltekezési lehetőséget azzal a kimondott céllal, hogy már a következő héten jobb órákat tarthassunk, és szerethetőbb iskolákban dolgozhassunk, mint azelőtt. Havonta egy péntek délután együtt gondolkodunk, beszélgetünk, játszunk és kísérletezünk. A Pestalozzi Pénteknek több arca van – nyitott szakmai találkozó, módszertani tréning, sajátélmény-workshop, önismereti csoport és óratervező, problémamegoldó műhely egyszerre.

Felismertük, hogy mindannyian olyan iskolákat szeretnénk, ahol tanárok és tanulók a demokrácia értékei mentén, egymást tisztelve, inspiráló, támogató, aktív közegben, felelősen, hatékonyan és örömmel végezhetik a dolgukat. Olyan tanárok szeretnénk lenni, akik kompetensnek és bátornak érzik magukat ahhoz, hogy tegyenek is ezért valamit.

Minden Pestalozzi Péntek 2-3 gyakorlatból áll: van köztük olyan tevékenység, amit egy az egyben áttemelhetünk szaktantárgyi vagy osztályfőnöki óráinkra, van olyan is, amin megtervezünk közösen egy órát, és olyan is, amin kipróbálhatjuk magunkat különféle tanári szerepekben és szituációkban. Célunk a jó gyakorlatok tevékeny megismerése. Nagy teret engedünk a tapasztalatcserének és a kreativitásnak is.

A rendszeresen részt vevő tanárkollégák nagy létszáma a házigazda csapatot is meglepte. A kitartó aktív részvétellel és a lelkesedésre magyarázatot talán az év végi értékelésből idézett mondatok adhatnak leghitelesebben. A kérdés, amelyre a résztvevők ezeket a válaszokat adták: Mi volt számodra a Pestalozzi Péntek legfontosabb hozadéka?

- *Olyan témákról volt szó, amelyek az iskolában a hétköznapokon nem megbeszélhetők.*
- *Olyan helynek éreztem a Pestalozzi Pénteket, ahova tartozom, és ahol meghallgatják a gondolataimat.*
- *Sokat adott az, hogy átélhettem, megtapasztalhattam a számomra új módszereket.*
- *Olyan emberekkel találkoztam, akik hozzám hasonlóan állandóan változni, fejlődni akarnak.*
- *Tetszett a pozitív szemlélet, vagyis az, hogy mindenből ki lehet hozni valami jót.*
- *Olyan vezetői voltak a foglalkozásoknak, akik kipróbált gyakorlatokat adtak át, és csillogott közben a szemük.*
- *Sokféle kreatív gyakorlat volt alapvetően ugyanazzal az üzenettel: együtt kell megteremtünk a szerethető iskolát.*

– Többek között a Pestalozzi Pénteken tapasztalt, megélt és tanult dolgoknak köszönhető, hogy három év után újra elmondhatom: Szeretek tanítani, élvezem a tanítást!

Témakörök és tevékenységek

A Pestalozzi Péntek foglalkozásainak kiemelt témái, amelyek köré a gyakorlatokat és azok megbeszélését felépítettük a következők voltak:

- erőszak- és előítélet-mentes iskolai együttélés
- asszertív kommunikáció és kölcsönös tisztelet a tanórán
- inkluzív iskola és interkulturális kompetencia
- alternatív értékelési módszerek és motiváció
- önismeret és reflexió

A témák feldolgozási módszereit az együttműködés-központú, élményalapú, felfedező tanulás jellemezte. Nem előadások hangzottak el, hanem szerepjátékokban, mozgásos tevékenységekben, gyakori vizuális ábrázolással, kooperatív tanulásszervezéssel és a tanulókat együtt összeszedve jutottunk el újabb és újabb felfedezésekhez. A használt módszerekkel és technikákkal is igyekeztünk a tartalmat megerősíteni, a résztvevő tanárok és saját magunk szemléletét és módszertani repertoárját gazdagítani.

A továbbiakban néhány példa következik a különböző témákhoz kapcsolódó játékokra és feladatokra. Az itt leírt tevékenységeket egyrészt az interneten elérhető Pestalozzi képzési anyagok (<http://www.coe.int/en/web/pestalozzi/training-resources>) és a hamarosan megjelenő új Pestalozsi kiadvány (MOMPOINT-GAILLARD – LÁZÁR, 2015), másrészt a kooperatív tanulásszervezésről olvasottak (ARONSON, 2000; ARATÓ – VARGA, 2012) inspirálták.

Kártyás bemelegítés

Minden asztalra került egy kis pakli saját készítésű kártya, és a résztvevők kisebb csoportokban az elhangzott és kivetített szabályok alapján asszociációs játékot játszhattak bemelegítésként. Ezen az alkalmon a bemelegítés során minden egyes kártyán az iskolai értékeléshez kapcsolódó egy-egy kifejezés szerepelt, mivel ez volt az egyik aznapi fő témánk:

Feleltetés / Témazáró dolgozat / Javítási lehetőség / Felszerelés hiány: egyes/
1 vagy 2 db osztályzat havonta / Szöveges értékelés / Váratlan röpdolgozat /
Rossz magatartás: egyes

A szabályok:

1. A kezdő játékos húz egy lapot a pakliból, felüti és ad fél percet a többieknek és magának, hogy az első asszociációikat az adott szóval leírják egy papírra.
2. Ha már mindenki leírt 1-2 szót egyénileg, akkor sorban felolvassák ezeket, és a kezdő játékos feltehet 1 kérdést mindenkihez az asszociációikról (rövid válaszok, max. 4-5 perc/kör).
3. A következő körben a kezdő játékostól jobbra ülő csoporttag üt fel egy kártyát.

A kiscsoportos beszélgetés a szabályokkal strukturált kártyajáték során lehetővé teszi, hogy mindenki ráhangolódjon a témára, jobban megismerje a másik asszociációit és gondolatait, egyenlő félként vegyen részt a megbeszélésben és odafigyeljen a többiekre is.

Sorakozó

A terem két oldalán egymással szemben állva sorakoztunk fel, és állításokkal kapcsolatban kellett véleményt nyilvánítani úgy, hogy egy lépést tett előre, aki részben egyetértett az állítással és kettőt, aki teljes mértékben. Mivel a két sor szemben állt egymással, azonnal nyilvánvalóvá vált, hogy ki hogyan vélekedik az adott dologról. Néhány állítás, amiről véleményt kellett nyilvánítani az órai telefonhasználatot leíró szabályok részletes megbeszélése előtt:

- Mobiltelefont soha nem viszek magammal az órára.
- A tanulók nem vehetik elő a telefonjukat órán.
- Ha valakinek órán megszólal a telefonja, azt el lehet venni tőle a nap végéig.
- Ha valaki megszegi a mobilhasználattal kapcsolatos szabályokat, a nap végén szüleinek kell bejönniük érte.
- Bátorítom tanítványaimat az új mobilalkalmazások letöltésére és órai használatára.
- Gyakran használunk a tanítványaimmal okostelefonokat az órákon szótárzásra, adatok kikeresésére vagy ellenőrzésére.

Ez a feladat értékelésre vagy igényfelmérésre is jó. Egy sorba rendeződve is játszható és az állításoktól függően véleményvonal is lehet belőle. Célja egymás megismerése, érzések, vélemények láthatóvá tétele – mozgás útján. Ebben a tevékenységben senki nem maradhat passzív és mindenkire oda kell figyelni. A néma vélemény-nyilvánítás után természetesen meg lehet beszélni, hogy ki miért áll ott, ahol, és hogyan érvel a véleménye mellett.

Furcsa érzések galériája

A termet fotógalériává alakítottuk ehhez a tevékenységhez. 15 olyan fényképet válogattunk össze és tettünk ki különböző helyeken a falra, amelyek iskolai, gyerekcsoportos környezetben készültek, és amelyekről azt gondoltuk, erős érzéseket válthatnak ki a szemlélőből. Az instrukciók és lépések az alábbiak voltak:

1. Nézz körül, válaszd ki azt a képet, amelyik a legerősebb érzést váltja ki belőled, és állj mellé!
2. Egyénileg fejezd be írásban ezt a két mondatot:
 - (1) Az érzés, amit kivált belőlem ez a kép: ...
 - (2) Azért mozgat meg ez a kép, mert nagyon fontosnak tartom, hogy...
3. Pármunkában összehasonlítottuk, megbeszéltük az érzéseket és meggyőződéseket.
4. Négyfős csoportokban csoportos kerekasztal segítségével egy lapra felírtuk a meggyőződéseket (mindenkiét a szomszédja írja, aztán tovább adja a szót/papírt).
5. A végén a lapokat ki lehet tenni a falra és/vagy a leggyakrabban szereplő meggyőződéseket „kihangosíthatjuk” úgy, hogy minden csoportból egy valaki felolvassa a legfontosabbakat.

Ilyen meggyőződéseket gyűjtöttünk:

Fontos a segítségnyújtás a kirekesztettnek; a szabad visszajelzés lehetősége; tolerancia; mai technikai eszközök jó használata; fontos az érdeklődés és kreativitás fenntartása; a szegénység leküzdése; ne csak ismereteket közöljünk; mindenkire meg kell találni a kulcsot, hogy motiváljuk; segíteni a valódi közösségeket; ne szorítsuk sarokba, ne frusztráljuk a diákokat; empatikusnak kell lenni; személyes emberi kapcsolatok fontossága; jog az egészséges élethez.

Fontos élmény volt, hogy ugyanaz a kép sokszor egészen különböző érzéseket is kiváltott, ahogy az is, hogy egészen különböző képek és érzések mögött is hasonló meggyőződések kerültek megfogalmazásra. A feladat egyik tanulsága, hogy sokszor a leginkább zsigerinek tűnő érzéseink mögött is személyes alapelveink, meggyőződéseink húzódnak meg, és ezek tudatosítása fontos. A feladatot rávezetőnek szántuk a kooperatív tanulás alapelveinek megbeszéléséhez, amelyek sokszor egyben a kooperatív tanulásszervezés értelmét adó személyes alapelveink.

Motiváció az ablakban

Ebben a feladatban arra kerestük a választ, hogy mi motivál bennünket, tanárokat a tanulásra, továbbképzésre, és vajon a motiváló, kedvcsináló, energiát adó tényezőket a saját óráinkon is erősítjük-e ahhoz, hogy diákjaink is lehetőleg minél jobb kedvűek, energikusak és motiváltak legyenek. Az ablakmódszer egyik változatát használtuk. Ezek voltak a fő instrukciók és lépések:

1. Idézz fel magadban egy olyan órát vagy továbbképzést, amikor kíváncsi, energikus és motivált voltál a tanulás iránt.
2. Gondolkozz el rajta, hogy mitől lettél lelkes, mi adott új energiákat? Írj le néhány kulcsszót magadnak és karikázd be a 2 legfontosabbat!
3. Keressétek meg a közös pontokat a csoportban és töltsétek ki az ablakot: MI MOTIVÁL?

Kiosztjuk az előkészített ablakokat és a különböző színű filctollakat.

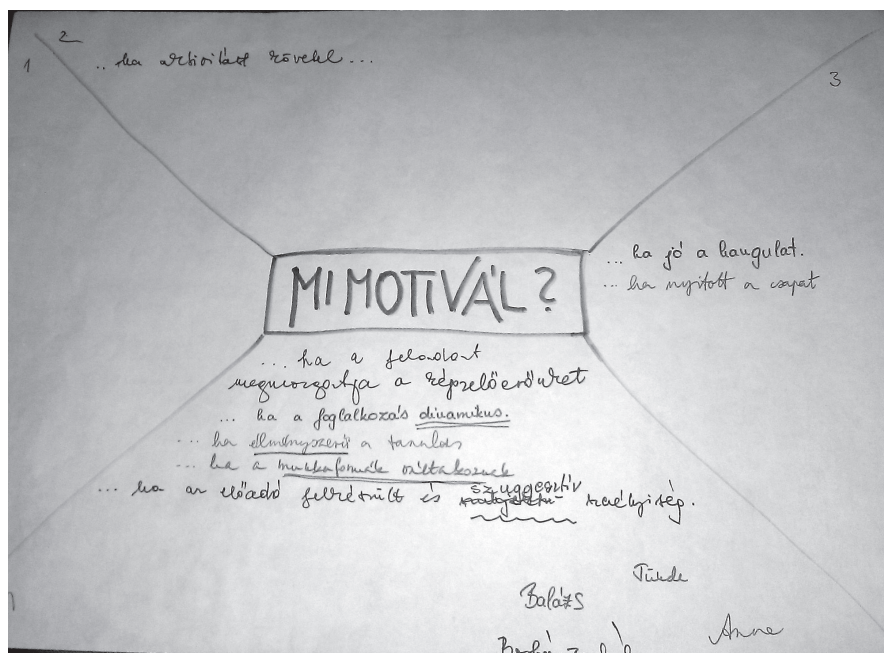

1. ábra Motivációs ablak

A megbeszélés szabályai:

- Egy véletlenszerűen kiválasztott csoporttag kezdi a megbeszélést az egyik legfontosabb kulcsszó megosztásával.
- Ha mindenki fontosnak találja ezt a motivációhoz, akkor az ötletadó az ablak 4-es számú paneljébe írja ezt a kulcsszót a saját filctollával. Ha hárman, akkor a 3-asba stb.
- A kezdőtől jobbra ülő folytatja ...
- Mindenki a saját filctollát használja a poszteren és a végén azzal írja alá a művet.

Mit teszünk azért, hogy a motiváció összegyűjtött feltételeit a saját diákjaink számára is elérhetővé tegyük? Karikázzátok be vagy húzzátok alá a saját listátokon azokat a feltételeket, amelyekre több figyelmet kellene, hogy fordítsatok. Jelöljétek ezeket aláhúzással, a saját színetekkel az ablakpanelekben is.

2. ábra Példa a motivációs ablak kitöltésére

Színkód magyarázat: A követhetőséget, a folyamatos visszajelzés lehetőségét biztosítja a színek használata. Az ablakban használt színek alapján minden visszakereshető. Például látszik, hogy „az aktivitás” B ötlete volt és még valaki fontosnak tartotta a csoportban, mert a 2-es panelben látható. A „jó hangulat” A ötlete volt és még ketten elfogadták fontosnak, mert a hármas panelba került. A „munkaformák változatossága” C ötlete volt és mindenki elfogadta, hiszen a 4-es panelben van. Az is látszik, hogy a „dinamikus” B ötlete volt, mindenki fontosnak tartotta, és ráadásul C és A is aláhúzta, tehát a saját óráikon ők is szeretnének jobban figyelni arra, hogy a dinamikusságot a diákjaiknak is biztosítsák, stb.

Kiderült ebből a feladatból az is, hogy mi motivál bennünket, tanárokat egy továbbképzésen:

Gyakorlati hasznosíthatóság Felkészült, lelkes előadó/tréner Érdekes téma/feladat Új ismeret Önkéntes részvétel Jó közösség	Elfogadó légkör Cselekvő részvétel Színesség/változatosság Váratlan, érdekes elemek Lendületesség, energikusság Humor	Közös alkotás Követhetőség Tervezettség Játékosság Pozitív visszajelzés
--	---	---

Tépelődés

A falakat korábban gyűjtött pozitív tanári kijelentéseket tartalmazó kis poszterekkel díszítettük és a résztvevőknek a számukra legkedvesebb idézet mellé állva kellett (lehetőleg hány 4-5 fős) csoportokat alkotni. A kisebb csoportok asztal köré ülve 10-15 negatív tanári megjegyzést kaptak papírcetlikre írva. A megjegyzéseket különböző iskolák diákjaitól gyűjtöttük, tehát ezek mind elhangzottak a valóságban. A résztvevők a kisebb csoportokban egyesével felolvasták egymásnak a cetlikre írt megjegyzéseket és mindenki önállóan, az érzései szerint kisebb-nagyobb darabot tépett le a saját (előre elkészített, korábban kiosztott) 20 cm-es papírbabájából attól függően, hogy neki mennyire esett volna rosszul ezt a tanári megjegyzést hallani.

Néhány példa a felhasznált tanári megjegyzésekből:

- *Hát ez ötös lett, gratulálok! Kiről lestél?*
- *Nem adtad be időben a házi dolgozatod. Bukni így is lehet.*
- *Ez itt gimnázium, nem menyasszonyképző.*
- *Látszik a nyócker.*
- *Ha ezt Ady, vagy Babits írja, akkor elfogadom, de te egy senki vagy.*
- *Ez a legrosszabb osztály, akiket valaha is tanítottam.*

A feladat végén a csoportok a megtépett papírbabákat egy poszterre ragasztották és címet adtak a műnek. Többek között ilyen címek születtek: *A szó veszélyes fegyver, Megtépázott önbecsülés, Diákroncsok*. Végül közösen megfogalmaztuk a tanári kommunikáció vizsgált problémáit és javítottuk, átalakítottuk a rosszul eső megjegyzéseket.

Osztálykirándulás

Egy három napos osztálykirándulás közös megtervezése volt a 6-7 fős csoportok egyik feladata. De nem akárhogy! Mindenki egy volt tanítványa szerepébe bújt, és az ő személyiségével vett részt a kirándulás szervezésében. Három kérdésre kellett együtt választ találniuk a résztvevőknek: hova menjenek, milyen közlekedési eszközzel, és mit csináljanak az osztálykiránduláson? Arra voltunk kíváncsiak, kinek milyen élmény lehet részt venni egy ilyen szervezési folyamatban. Annak érdekében, hogy láthatóvá váljon a csoport átfogó véleménye, kézfeltartással „szavaztunk” a következő kérdésekről:

- Mindenki ugyanannyira tudta érvényesíteni az ötleteit?
- Van, akinek több mindenről kellett lemondania?
- Mindenki elégedett a végeredménnyel?
- Igazságosnak tűnt a döntéshozási folyamat?

A sokféle osztálykirándulás-tervezet ismertetése után azt beszéltük át, előbb csoportokban, majd közösen, hogyan kapcsolódhat ez a gyakorlat az inkluzivitáshoz. Íme egy összefoglaló az elhangzott ötletekből:

- Mindenki olyan jó ötletet mondott, hogy nem azt éreztük, hogy le kell mondanunk a sajátunkról, hanem, hogy egyre többet hozhatunk ki az útból.
- A legnehezebb a nagyhangú, de kompromisszumra képtelen diákkal volt együtt működni.
- A kezdeti egyéni ötletekből lefaragtuk a kiálló sarkokat, és így sima lett a közös a terv.
- Alternatívákban is gondolkodtunk, hogy olyan program szülessen, ami mindenkinek jó.

- A jó ötletek kiegészítették egymást, könnyű volt kompromisszumot kötni.
- Nagyon kellett figyelni arra, hogy pl. egy kerekesebb diák is bevonva érezhesse magát.
- Támogató légkörben könnyebb kompromisszumokba is belemenni.

Kínos helyzetek – Mit tegyünk? Mit mondjunk? Hogy mondjuk?

Az inkluzivitást a valóságban lejátszódott kirekesztő, sértő iskolai párbeszédre át vizsgáltuk ebben a gyakorlatban. A különböző szituációkban talált helytelen pedagógus attitűdök javítására gyűjtöttünk ötleteket. A megoldási javaslatokkal, a helyes kimenetekkel arra világítottunk rá, hogy mennyire sokrétű lehet a jó megoldás a spontán, általában azonnali reakciót igénylő helyzetekben és mennyire fontos mindenképpen reagálni, ha tanulóktól (vagy időnként sajnós kollégáktól) kirekesztő megjegyzéseket hallunk. Néhány példa a szituációkra és a megoldási javaslatokra:

Diák-diák-igazgató: új osztálytárs érkezik más kultúrából, társai közül páran elkezdik csúfolni a felnőttektől hallott előítéletek alapján, az igazgató úgy tesz, mintha nem venné észre a bántó megjegyzéseket.

A csoport javaslatai arra, hogy hogyan kellett volna reagálnia az igazgatónak:

- *Képzelték el, hogy ti egy ilyen helyzetben hogy éreznétek magatokat egy új országban, új iskolában?*
- *Szeretném bemutatni nektek Hassant. Tudjátok, hogy neki még nehéz eligazodnia az iskolában, ezért Ádám arra kérlek, hogy segíts neki ebben.*
- *Először ismerd meg, lehet, hogy őt meg a te „bőrszíned” ijeszti... Nem a külsőben rejlenek az értékek, hanem a belsejében.*
- *Senkit sem bánthatunk így meg! Ismerjétek meg az új osztálytársakat, beszélgetsetek vele!*

Diák-diák-tanár: egy új tanulóval a többiek egy sértő, nem megtörtént esetet terjesztenek el, azt állítják, hogy ő firkálta össze az iskola falait. A tanár nem reagál érdemben a vádakra.

A csoport javaslatai helyes tanári reakcióra:

- *Mindenyikünk szokásai furcsák lehetnek egy máshonnan érkezőnek. Ráadásul nem tudhatjuk, hogy ő csinálta, tehát ne vádaskodjunk.*
- *Gyertek, közösen letakarítjuk a grafitit és megbeszéljük közben, miért nem jó, ha itt van.*
- *Nem tudom miből gondoltátok, hogy ezt az új osztálytársatok készítette. Hozzunk festéket és alakítsuk át kedvünkre!*
- *Csapatépítő, egymást megismerő, érzékenyítő játékok tervezése.*

Tanító-diák(-kolléga): A tanító sértő, cigányozó megjegyzést tesz a gyerekek előtt az egyik – rosszul viselkedő – osztálytársra játék közben az iskolaudvaron. Az ott álló kolléga nem szólal meg.

A csoport javaslatai helyes tanári reakcióra:

- *Tanító a rosszul viselkedő gyerekhez: Zolikám, nem illik így viselkedni.*
- *Tanító a rosszul viselkedő gyerekhez: Szerinted jó, amit csináltál?/ Miért gondolod, hogy ez jó?*
- *Kolléga a tanítóhoz (nem a gyerekek előtt): Jól hallottam, amit mondtál? Nem tartom elfogad-*

hatónak, hogy cigányozol a gyerekek előtt. Milyen üzenetet küldesz ezzel a cigányságról a többi gyerekeknek? Nem csoda, ha egy ilyen megjegyzés után nem fogják a cigány tanulókat elfogadni az osztályban.

– Súlyos vagy többször ismétlődő, kirekesztő vagy gyűlöletkeltő szövegek hallatán jelentést kell tenni az iskola vezetőségénél, ha kell a hatóságoknál is.

Diák-diák-tanár: egy diák sértegeti zsidó osztálytársát az órák közti szünetben, horogkeresztet rajzol a táblára, majdnem összeverekednek, a többiek csak nézik, a belépő tanár elküldi őket az igazgatóiba, de nem beszél se a két fiúval, se az osztállyal az egész incidensről.

A csoport javaslati helyes tanári reakciókra:

- Gyerekek, mit tudtok erről a jelről, ami a táblán van? Mit jelent? Miért bántó?*
- Akkor ezt most beszéljük meg! Mi történt a szünetben? Mindenkit meghallgatunk.*
- Osztálykeretben beszélném meg, nem az igazgatóhoz küldeném.*

Diák-diák-tanár: a diákok lesbinek nevezik és csúfolják az egyik lányt az osztályban, a tanár a csúfolódók cinkosaként tűnik fel a jelenetben.

A csoport javaslati helyes tanári reakcióra:

- Azt hiszem meg kell hogy beszéljük ezt a témát, senkit nem bánthattok meg így!*
- Egyéni beszélgetés külön a gúnyolódóval vagy az egész osztállyal: Mit jelent neked (nektek) ez a szó? Miért használod (használjátok)? Érzitek, hogy bántó, ugye?*
- Csapatépítő, egymást megismerő, érzékenyítő játékok tervezése.*

Természetesen még sok olyan helyzet létezik, amivel nem volt időnk foglalkozni, de ezek a részletek előbbre vittek bennünket mind gondolkodásunkban, mind a (lehetséges) cselekvés terén, saját asszertivitásunk továbbfejlesztésének irányában is – áttekintve a csoportok válaszait. Az együttgondolkodás, a megoldások keresése mindannyiunk számára tanulságos volt. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a kirekesztés, a zaklatás és az agresszió – akár fizikai, akár lelki értelemben – nem csak gyermek-pedagógus szinten, hanem gyermekek gyermekekkel szembeni viselkedésében és pedagógusok között is előfordul. A megoldások keresése során nem árt, ha tudatosítjuk az agresszió egyéb dimenzióit is, így a megoldások is kézenfekvőbbé válhatnak. Mindenesetre, ha passzívan, szó nélkül, közönyösen túrnénk, hogy a környezetünkben valakit sértegensenek származása vagy más, őt a többségi társadalomtól megkülönböztető tulajdonsága miatt, azzal a kirekesztést erősítjük és egyúttal a beilleszkedés lehetőségét is csökkentenénk.

Két gyors felmérés a résztvevők hozzáállásáról és gyakorlatáról

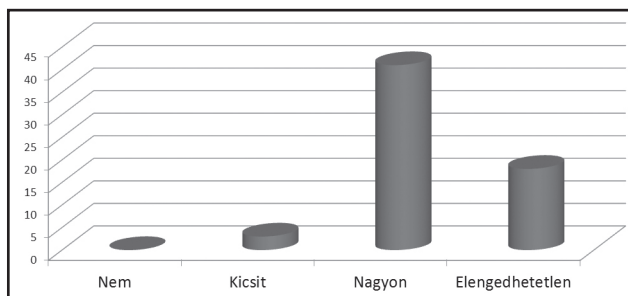
A Pestalozzi Péntek foglalkozásai alkalmat adtak arra is, hogy két kisebb felméréshez adatokat gyűjtsünk. Az egyik a résztvevő tanárok értékeit, alapelveit és gyakorlatát hasonlította össze a kooperatív tanulásszervezés szempontjából, a másik azt vizsgálta, hogy mennyire hajlandók a résztvevő tanárok a többnyire nagyon pozitívnak ítélt Pestalozzi Péntek önképzőkörhöz hasonló közösség és tevékenység létrehozását kezdeményezni saját iskolájukban.

Első felmérés: Mennyire fontosak nekünk a kooperatív tanulás alapelvei és milyen gyakran teszünk azért, hogy ezeket az alapelveket betartva szervezzük meg a tanulást?

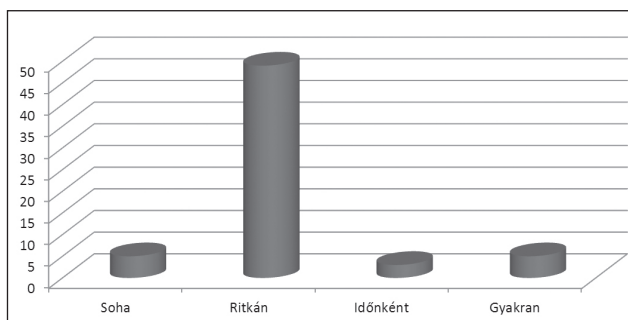
A kooperatív tanulásszervezés négy fő alapelvét (egyenlő részvétel, párhuzamos interakció, építő egymásrautaltság, egyéni felelősség) az egyik Pestalozzi Péntek során mozaikmódszerrel közelebről is megismertük, mert annak ellenére, hogy elvileg mindenki rengeteget hallott róla, nagyon kevesen ismerik és használják ezt a tanulásszervezési formát. A Pestalozzi Péntekeken már addig is gyakran használtunk kooperatív feladatokat (ablakmódszer, szakértői mozaik, szóforgó, stb.), tehát senkinek nem volt teljesen új a téma, illetve a módszer. A kiscsoportos megbeszélés végén összegyűjtöttük, hogy mit is fejlesztünk, ha kooperatív struktúrákat használunk és betartjuk a négy fő alapelvet. Ez a lista összesíti a megbeszélteket:

<i>felelősségvállalást, önállóságot aktív részvételt, tenni akarást problémamegoldást kritikus gondolkodást egymásra figyelmet, egymás elfogadását együttműködést, egymás segítségét multiperspektivitást, empátiát kommunikációs készségeket a közösség biztonságát nyújtó erejét önértékelést, egymás segítő értékelését</i>	<i>a motivációt idővel való gazdálkodást az adott csoportban rejlő energiák felismerését, amelyek egyéni- leg nem, csak az adott csoportban működnek mozaik csoportmunka esetén: a résztvevők a második lépésben információk közvetítői (hírvivők), tanítók, a tudás továbbadói részfeladatok alapján egymás rejtett értékeit, képességeit ismer- hetik meg</i>
--	---

Ahogy az 1., 2. ábrából is látszik, a 62 válaszadóból 18-an elengedhetetlennek tartották a kooperatív tanulásszervezés alapelveit, 41-en pedig nagyon fontosnak. Összesítve ez azt jelenti, hogy a résztvevők 95%-a nagyon fontosnak vagy akár engedhetetlennek tartja, hogy fejlesszük a szociális kompetenciákat, megtanítsuk a tanulókat az egyenlő részvételre, a felelősségvállalásra, az együttműködésre és a tevékeny, felfedező tanulásra. Ennek ellenére a válaszadóknak mindösszesen 8%-a használ gyakran és 4%-a időnként kooperatív tanulási formákat.

1. ábra: Mennyire fontosak nekünk a kooperatív tanulás alapelvei?

2. ábra: Milyen gyakran használunk kooperatív tanulásszervezési formákat?

Gyakran találkozunk hasonló kutatási eredményekkel, amikor kutatók azt találják, hogy egy-egy fontosnak vallott érték vagy cél érdekében a gyakorlatban keveset vagy semmit nem tesznek az emberek; legyen szó a környezetvédelemről, a gyermeknevelésről vagy az oktatásról. Talán a megoldás egyik kulcsa tanárok esetében a tudatosításon kívül a gyakorlati, kipróbálási és reflektálási lehetőség biztosítása. Reméljük, hogy a Pestalozzi Péntek ebben is segítettek a résztvevőknek.

Második felmérés: Tudunk-e és akarunk-e tenni azért, hogy saját iskolánkban is létrejöhessen egy Pestalozzi Péntek típusú önképzőkör a szerethetőbb iskoláért?

Ez a kérdés azért is foglalkoztatta a szervező csapatot, mert a saját hozzáállásunkon és motivációnkon is pozitív változást érzékelünk a Pestalozzi Péntek önképzőkör beindítása óta. A Pestalozzi Péntek első évadjának utolsó foglalkozásán, 2014 májusában, 32 résztvevő adott választ az alábbiak szerint. 4 fő válaszolta, hogy el tudja képzelni és már el is indult valamilyen kezdeményezés, 11 fő szívesen indítana ilyet, 10 fő nem kezdeményezne, de csatlakozna, ha lenne az iskolájában ilyen műhely. Az egyértelműen „Nem” választ adók (7 fő) többsége le is írta, hogy miért nem tud elképzelni egy hasonló önképzőkört a saját iskolájában. Ezek az indokok a következő négy csoportba sorolhatók: kollégák érdektelensége, leterheltség, a válaszadó nem szervező típus, illetve kezdő tanár.

A Pestalozzi Péntek 2. évadjának utolsó foglalkozásán, 2015 májusában, 28 résztvevő válaszolt a hasonló témájú kérdésre az utolsó foglalkozás végén. 3 fő jelezte, hogy már el is indította, vagy a közeljövőben indítja iskolája műhelyét, 4 fő segítséggel indítana ilyen műhelyt az iskolájában, 12 fő szerint nem adottak hozzá a feltételek, bár szeretné, ha indulna ilyen műhely, 9 fő nem gondolt még arra, hogy indítson, illetve nem gondolja, hogy szükség lenne rá. Az utóbbi két csoportba tartozók itt is megindokolták, hogy miért nem adottak a feltételek náluk egy önképzőkör beindításához, illetve miért nem is gondoltak még erre a lehetőségre. A magyarázatok a következő csoportokba sorolhatók: nem nyitottak a kollégák, nincs ideje ilyesmire a tanároknak, nem támogató a légkör, az iskolavezetés irányításában már működik egy eléggé más jellegű továbbképzés, már nyugdíjas a válaszadó, illetve nem érett még meg eléggé a résztvevőben a szándék.

Bár a kérdések nem voltak teljesen egyformák a két év végi visszajelző lapon, annyit meg tudunk állapítani összefoglalásként, hogy a résztvevők fele/kétharmada nem kezdeményezne, de sokan szívesen részt vennének egy-egy ilyen foglalkozáson, ha valaki megszervezné, vagy legalább segítene megszervezni, és néhányan kedvet kaptak és talán erőt is merítettek ahhoz, hogy saját maguk létrehozzanak egy hasonló önképzőkört abban az iskolában, ahol tanítanak.

Tapasztalatok és következtetések

Talán az egyik legfontosabb személyes tapasztalatunk a Pestalozzi Péntek második évadjának végén, hogy a hét fős szervező csapat továbbra is nagyon szívesen folytatja az önképzőkör szervezését és vezetését a következő tanévben is – annak ellenére, hogy sehonnan nem kapunk anyagi támogatást ehhez. Érdekes felfedezés volt számunkra is, hogy a tagadhatatlanul sok munkával járó közös készülést, tervezést, szervezést és tanulást mindannyian nagyon élvezzük és hihetetlen motiváló és energiákat adó tevékenységnek érezzük.

Az a tény, hogy a Pestalozzi Péntek nem egy szokványos továbbképzés, nem előadás és fejtágitás, hanem élmény-alapú tanulás és közös reflexió sok pár- és csoportmunkával, mozgással, rajzolással, és szerepjátékkal, az valószínűleg sokat jelent a résztvevő tanárkollégáknak is. Többen mondták az év során, hogy ők is vidáman és feltöltődve szoktak

ezen a péntek estéken hazamenni. Az idei tanév utolsó foglalkozásán készült értékelő szócsokor jól összefoglalja érzéseiket:

Jegyzetek

- 1 Andics Attila, Czene Zsuzsanna, Hős Csilla, Ispánovity Márta, Kováts Beatrix, Lázár Ildikó és Meszéna Gabriella

Hivatkozások

- ARATÓ Ferenc – VARGA Aranka (2012): *Együtt tanulók kézikönyve. Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelseibe*. Mozaik Kiadó, Szeged.
- ARONSON, Eliot (2009): *Columbine után – Az iskolai erőszak szociálpszichológiája. (Nobody left to hate)*. AB-OVO Kiadó, Budapest.
- MOMPOINT-GAILLARD, Pascale-LÁZÁR, Ildikó (Eds.) (2015): *TASKs for Democracy: Developing Competences for Sustainable Democratic Societies*. Strasbourg: Council of Europe.

További információk

about.me/pestalozzihalozat
facebook.com/pestalozzipentek
pestalozzipentek@gmail.com